

Vüqar Faiq oğlu QAPAQOV, t.f.d.

Azərbaycan Texnologiya Universitetinin dosent əvəzi

E-mail: vugargapagov@gmail.com

ÖLKƏMİZDƏ MÜALİCƏ – SAĞLAMLIQ TURİZMİNİN İNKİŞAF İSTİQAMƏTLƏRİ

Xülasə

Ölkəmizdə son illərdə həyata keçirilən regionların sosial-iqtisadi inkişafı üzrə Dövlət Proqramları bir çox xidmət sahələrinin inkişafına zəmin yaratmışdır. Belə sahələrdən biri də turizm sektorudur. Hesab edirik ki, bu sahədə həyata keçirilən müxtəlif tədbirlərlə yanaşı, müalicə-sağlamıq xidmətinin və turistlərə göstərilən digər xidmətlərin səviyyəsinin müasir tələblərə uyğunlaşdırılmasına ehtiyac vardır.

Müalicə - sağlamlıq turizmində xidmət göstərənlərin texniki, fiziki, təsisat və hüquqi infrastrukturunun inkişaf etdirilməsi, bu sahədə çalışan kadrların keyfiyyət səviyyəsinin artırılması, xidmət-obyekt standartlarının yüksəldilməsi, xidmət keyfiyyətinin artırılması və saxlanması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Səhiyyədə keyfiyyət idarəetmə sisteminin bir hissəsi kimi qəbul edilən xəstə təhlükəsizliyi xəstələrə, onların yaxınlarına və işçilərinə mənfi təsir edəcək fiziki və psixoloji təsirləri aradan qaldırmağı hədəfləyir.

Açar sözlər: sağlamlıq turizmi, müalicə xərcləri, xəstəliklərin müalicəsi, kompleks turizm müəssisələri, keyfiyyətli tibbi xidmət

UOT: 338**JEL: K32**

Giriş

Ölkəmizdə son illərdə həyata keçirilən regionların sosial-iqtisadi inkişafı üzrə Dövlət Proqramları ayrı-ayrı bölgələrdə kurortların bərpa edilməsi və yenilərinin yaradılmasına şərait yaratmışdır. Hesab edirik ki, həyata keçirilən tədbirlərlə yanaşı, müalicə-sağlamıq xidmətinin və turistlərə göstərilən digər xidmətlərin səviyyəsinin müasir tələblərə uyğunlaşdırılmasına ehtiyac vardır.

Həmçinin yaradılmış sanatoriya-kurortlarda insanların müalicəsinin təşkili və sağlamlığının qorunması olduqca vacib olmaqla yanaşı, həm də dövlətimizin sosial-iqtisadi funksiyalarını da yerinə yetirir. Odur ki, məhz bu baxımdan Respublikamızda kurortların inkişafı üzrə Dövlət Proqramı hazırlanmış və uğurla həyata keçirilməkdədir [1].

Əmtəə və xidmətlərin sərbəst hərəkəti prinsipi əsasən “xidmət sənayesi” olan səhiyyə xidmətlərinin daha asan alınıb satılmasına şərait yaradıb. Nəticədə “sağlamlıq turizmi” beynəlxalq kommersiya fəaliyyətləri arasında mühüm hadisəyə çevrilmişdir.

Yüksək müalicə xərcləri, uzun gözləmə müddətləri və daxil olmaqda çətinlik, xəstələrin

keyfiyyətli tibbi xidmət almaq istəyi və turist motivləri bir çox xəstənin öz ölkələrindən kənarında xidmət almasına ehtiyac olduğunu ortaya çıxarmışdır.

Azərbaycanda səhiyyə sisteminə Səhiyyə Nazirliyi cavabdehdir. Uşaqlar və böyüklər üçün xəstəxana və dispanserləri olan əksər sağlamlıq mərkəzləri ictimaiyyət üçün açıqdır və xidmət pulsuzdur. Poliklinikalar yalnız ambulator, xəstəxanalar və ixtisaslaşmış klinikalar isə ambulator və stasionar xidmət göstərir. Kənd yerlərində ilkin tibbi yardım adətən kənd həkimi (feldşer) tərəfindən həyata keçirilir. Bununla belə, Azərbaycanın hər yerində müasir avadanlıq və xəstəxanalara malik özəl klinikalarda ilkin və ikinci dərəcəli peşəkar yardım göstərilir. Onkoloji kimi bəzi tibbi prosedurlar yalnız dövlət xəstəxanalarında aparıla bilər. Qadın məsləhət mərkəzlərində reproduktiv sağlamlıq və mamalıq xidmətləri göstərilir.

Zəngin təbii sərvətlərə malik olan Azərbaycan sağlamlıq turizmi sahəsində inkişaf edib. Ənənəvi səhiyyə xidmətləri, həmçinin sağlamlıq təbliğatları (məsələn, istilik müalicəsi, sağlamlıq və s.), xam neft, isti bulaqlar, duz

mədənləri, sağlam lil təkcə yerli əhalinin deyil, həm də xarici turistlərin diqqətini cəlb edir.

Azərbaycan termal və mineral bulaqlar, kükürd-hidrogen bulaqları və müalicəvi məqsədlər üçün istifadə edilən hər cür palçıq vulkanları ilə zəngin ölkədir. Dünyada 800 palçıq vulkanı var ki, onların xeyli hissəsi Azərbaycanda vardır. Palçıq vulkanları radikulit, dəri, ürək-damar, ginekoloji və uroloji xəstəliklərin, mədə-bağırsaq xəstəliklərinin müalicəsi ilə yanaşı kosmetologiyada da geniş istifadə olunur.

Sağlamlıq baxımından xarici turistlər tərəfindən qəbul edilən Naftalanın sərvətləri Rusiya, Qazaxıstan və digər MDB ölkələrindən gələn turistlərə misilsiz sağlamlıq xidmətləri təklif edən turizm bölgəsidir. Son illərdə ölkəmizdə sağlamlıq turizmi sahəsində müalicə sanatoriyalarının, o cümlədən təbii marşrutların inkişafı istiqamətində bir sıra tədbirlər həyata keçirilmişdir. 2010-cu ildə Naftalanda və 2013-cü ildə Şabranda kurort və tibb mərkəzləri kimi bir çox sanatoriyaları reabilitasiya nümunələri kimi göstərmək olar.

Azərbaycanın digər xüsusi məhsulu isə bir çox xəstəliklərin müalicəsi hesab edilən Naftalan neftidir. Bu xam neftin mənbəyi olan Naftalan neft vannaları ilə məşhur olan sağlamlıq ocağıdır. Burada ilk şəxsi obyektlər kompleksi 1926-cı ildə yaradılmışdır. Eyni zamanda, Naftalan nefti Azərbaycanın ən mühüm ehtiyatlarından biridir. Metabolik pozğunluqların, ginekoloji və dəri xəstəliklərinin, həmçinin külək, xəstəliklər və hərəkət nəticəsində yaranan naftalan orqan pozğunluqlarının müalicəsində istifadə olunur [5 s.208-212].

Bununla belə, kurortun sakinləri, masaj infrastrukturunu və su idman növləri hələ Naftalanda bütün mövcud sağlamlıq obyektlərinin bütün lüks xüsusiyyətləri ilə tam təmizlənməmişdir. Bu məhsullar turistlərin cəlbediciliyini artırmaq üçün beynəlxalq səviyədə hazırlanmışdır. Müvafiq sənədi əldə etmək və Beynəlxalq SPA Assosiasiyaları ilə əməkdaşlıq etmək lazımdır. Bununla belə, Naftalan nefti və digər mühüm dərman ehtiyatları Azərbaycanda sağlamlıq turizmi imkanlarından istifadə etmək üçün mühüm təbii sərvətlərdir. Bu kontekstdə 2020-ci ilə qədər Naftalanın rekreasia turizmi yağlarından və Duzdağın

təbii ehtiyatlarından istifadəyə üstünlük verilməsi nəzərdə tutulmuş və əsasən həyata keçirilmişdir [8].

Azərbaycan astmanın müalicəsində istifadə edilən duz mədənləri ilə də tanınır. Ən məşhuru Naxçıvandakı “Duzdağ mağarası”dır. Bu müalicə ocağın astma, ot qızdırması və digər tənəffüs yolları xəstəliklərinin müalicəsində istifadə olunan natrium xlorid ionları ilə zəngin bir mağaradır [2, s.56-62].

Müalicə - sağlamlıq turizmi 3 başlıq altında qiymətləndirilir:

- qocalar və əlillər turizmi;
- termal turizm;
- SPA Sağlamlıq, müalicə (tibbi) turizmi.

Azərbaycanda termal turizm baxımından zəngin ərazilər mövcuddur. Azərbaycanda mövcud olan möcüzələrdən biri də Naftalan neftidir. Bu neftdən Naftalanda termal bulaqlarda istifadə olunur. Neftdə qalmaq insanları daha yaxşı hiss etdirir. Bu yağ nadir odadavamlı yağlardan biridir. Bir çox xəstəlikləri - dəri problemləri, bel ağrıları, revmatizm, artrit və s. bu məhləmlə müalicə oluna bilər. Naftalanın müalicəvi sərvətləri xaricdə tanınır. Dünyanın ən qədim kurortlarından biri olan Naftalan bu gün dünyadan insanları özünə cəlb edir. Eyni zamanda, Naftalana gələn xarici turistlərin sayı da sürətlə artır. Almaniya, Türkiyə, Kanada, Polşa, Fransa, İtaliya, Yaponiya, Çin, İspaniya, Rusiya, Özbəkistan, Qazaxıstan, Ukrayna və digər ölkələr də daxil olmaqla 42 ölkədən xarici turist müalicə almaq üçün Naftalana gəlir.

Naftalanda otellərin sayı zaman keçdikcə artır. Bu vaxta qədər Naftalanda “Çinar”, “Qasaltı” otelləri işə salınmışdır. Hazırda onun adı “Rixos”dur. Naftalanın böyük tarixi və şöhrəti var. Buraya sovet dövründə 80 minə yaxın turist gəlirdi. Naftalanda tanınmış səhiyyə ocaqları arasında “Naftalan” müalicə-profilaktika mərkəzi, “Chinar Hotel & Spa”, “Qasaltı”, “Garabag Resort & Spa”, “Gözəl Naftalan”, “Şəfa” sanatoriyası, “Kəpəz” sanatoriyası, “Möcüzəli Naftalan” sanatoriyası və s. vardır.

Naftalan sanatoriyası bioloji xüsusiyyətlərinə görə unikal Naftalan nefti əsasında kompleks terapiya təklif edən iri özəl tibb müəssisəsidir. Naftalan vannalarının köməyi ilə Naftalan

sanatoriyası 70-dən çox xəstəliyin təkmilləşdirilmiş üsullarla maksimum rahatlıq şəraitində müalicəsini təmin edir. İxtisaslı, təcrübəli və güləruz personal əsas məqsədə çatmaq üçün bütün səylərini əsirgəmir.

Naftalan sanatoriyasında funksional diaqnostika, klinik diaqnostika və biokimyəvi laboratoriya kimi müasir kabinet fəaliyyət göstərir. Bütün ziyarətçilər ətraflı müayinədən keçirlər, bundan sonra həkim fərdi olaraq bir sıra prosedurlar seçir. Naftalan nefti ilə müalicə dayaq-hərəkət, nevroloji, dəri, ginekoloji və uroloji xəstəliklərin müalicəsində effektiv üsuldur.

Sovet dövründən “Çinar kurortu” kimi tanınan Çinar Hotel & Spa Naftalan, şam və çinar ağaclarından ibarət geniş parkda yerləşir. Gölün kölgəli küçələrində istirahət və müalicə üçün mükəmməl rahat atmosfer yaradılır. Hazırda “Çinar” lüks, müasir 5 ulduzlu mehmanxana və eyni zamanda ən yüksək texnologiya ilə təchiz edilmiş və Naftalan neftindən istifadə etməklə müxtəlif xəstəliklərin müalicəsində geniş spektri təmsil edən tibbi profilaktika mərkəzidir. Çinar Hotel & Spa Naftalanda - qonaqpərvərlik, istirahət və tibb sahəsində təcrübəli peşəkarlar komandası tərəfindən təklif olunan lüks yaşayış, isti atmosfer mövcuddur. Qonaq otaqları rahat mebel, unikal dekorasiya və təsviri incəsənət kolleksiyası ilə təchiz olunub.

Qonaqları yerləşdirmək üçün oteldə ekonom sinifdən tutmuş kral suitlərinə qədər 170 nömrə, 353 nəfərə qədər qonaq qəbul edə bilən iki yataq otağı var. 6 liftli bina 4 lift ilə təchiz olunub. Otaqlar çox müasir üslubda, isti palitradan və rahat mebelədən istifadə etməklə bəzədilmişdir. Sauna kompleksi, sauna və hamam (türk hamamı), qapalı hovuz və həmçinin fitness mərkəzi pulsuzdur. Çinar Mərkəzi yalnız xəstəlik tarixçəsi və MRT müayinələrinin nəticələrinə əsaslanan çıxarışla müalicəni qəbul edir. Uşaqlarda sanatoriya kartı və epidemiya şəhadətnaməsi olmalıdır. 7 gündən çox yerləşdirərkən, yaşayış dəyərinə həkim məsləhəti və spa müalicəsi üçün uyğun diaqnostik üsullar da daxildir. Oteldə yerləşən mehmanxana “açıq bufet” prinsipinə əsasən gündə üç dəfə yemək təklif edir, əgər istirahət edənlər burada 7 gündən az qalarsa, 7 gün gecələmə və yalnız səhər yeməyi, bundan əlavə, oteldə əylənmək

istəyənlər üçün restoran və barlar təklif olunur: Fırza, Sapphire, Paradise, Vitamin Bar. Minibar və otaq xidməti sifariş etmək imkanı da var. Xoş bir tətilin xatirələrini daha yaxşı saxlamaq üçün ərazidə bir hədiyyə mağazası da fəaliyyət göstərir. .

“Qaşaltı” sanatoriyası öz qonaqlarına yüksək keyfiyyətli xidmət və Avropa xidməti təklif etməklə yanaşı, unikal Naftalan nefti üzrə kompleks proqram təklif edir. Kompleks özəl sanatoriya ərazisində, Azərbaycanın Naftalan şəhərinin ecazkar təbiətinin qoynunda yerləşir. O, öz mövcudluğunu Azərbaycanda turizmin və sanatoriyanın inkişafı üzrə Dövlət Proqramı qarşısında öhdəlik qoyur. “Qaşaltı” sanatoriyasında siz xoş və faydalı istirahət üçün lazım olan hər şeyi tapa bilərsiniz. Avropa xidmət keyfiyyəti milli qonaqpərvərlik ilə birləşir. Rahat otaqları olan otel, idman kompleksi və poliklinika var. “Qaşaltı” sanatoriyasında yalnız yüksək ixtisaslı mütəxəssislər çalışır, yalnız müasir cihaz və texnologiyalardan istifadə olunur. 5 nəfərlik qruplar üçün həm standart kateqoriyalı, həm də “Lüks” bağ evlərinin yerləşdirilməsi tövsiyə olunur. Təklif olunan yaşayış variantlarının hər birində minibar, kabel TV, beynəlxalq telefon şəbəkəsi, internet, kondisioner var. Bütün otaqlar 5 ulduzlu mehmanxanaların yerləşdirmə kateqoriyası üçün beynəlxalq tələblərə cavab verir.

“Qaşaltı” sanatoriyası üç mərkəzdən ibarətdir:

- mehmanxana və sağlamlıq mərkəzi;
- sağlamlıq binası və idman-əyləncə kompleksi;
- Sanatoriyada bromo-yod hamamı, sualtı idman növləri üçün hovuz.

Fizioterapiya şöbəsində ən müasir müalicə üsullarından istifadə olunur. Yüksək keyfiyyətli tibbin bütün müasir tələblərinə cavab verən klinikalar və laboratoriyalar var. Oteldə 83 otaq və 9 standart otaq olmaqla 92 nömrə var. “Qaşaltı” sanatoriyasında böyük əyləncə mərkəzi, teatr, bouling, bilyard və video zalı var. Simulyatorun dayaq-hərəkət aparatında sağlamlıq problemləri müasir avadanlıqla aradan qaldırılır. Obyektdə mini futbol, tennis kortu və basketbol meydançası üçün açıq stadion var.

Garabag Resort & Spa 600 ildən artıqdır ki, müalicəvi xüsusiyyətləri ilə tanınan nadir Naftalan neft yatağı sayəsində dünya

miqyasında şöhrət qazanmış Naftalanda gözəl və baxımlı ərazidə yerləşir. Garabag Resort & Spa geniş parkın kölgəsində yerləşən lüks oteldən başqa bir şey deyil - bu, sağlam həyat tərzini, istirahət və yüksək gastronomik mətbəxin birləşməsidir. Burada hər zaman isti atmosfer və personalın mehriban və diqqətli münasibəti hökm sürür. Ənənəvi və xüsusi SPA proqramları, eləcə də əfsanəvi Naftalan neftinə əsaslanan müxtəlif tibbi və sağlamlıq proqramları ilə rahat və keyfiyyətli istirahətə və sağlamlığın bərpasına kömək edir. İnkişaf etmiş infrastruktura və müasir şəraitə malik otel öz qonaqlarına rahat otaqlar, ləzzətli yeməklər, uşaqlar və böyüklər üçün çoxlu əyləncələr təklif edir [9].

Naftalanda müstəsna əhəmiyyətə malik olan muzey var. Bu muzeyin eksponatları atılmış təməllərdir. Unutmayın ki, bu muzey dünyada yeganə muzey sayıla bilər. Muzeyin eksponatları boğulmuş ağaclar, qərribə də olsa müxtəlif ölçülü taxta ağaclardır. Çünki müalicədən əvvəl bu müalicə mərkəzinə gələn xəstələr sanatoriyada müalicə prosedurlarını başa vurduqdan sonra bu ağaclara ehtiyac duymurlar və orada qoyub gedirlər Muzey 1978-ci ildən fəaliyyət göstərir [10]

“Gözəl Naftalan” sanatoriyası 2011-ci ildə yaradılıb və 2016-cı ilin əvvəlində fəaliyyətə başlayıb. Sanatoriyaya yerli əhali ilə yanaşı, Avropa ölkələrindən, o cümlədən Türkiyə, İran, Rusiyadan da müalicə məqsədilə qonaqlar gəlir. Sanatoriyada sinir, dayaq-hərəkət, ginekoloji xəstəliklər, prostatit, kişi və qadın ultrasəs müayinəsi, fizioterapevtik müalicələr aparılır. Buraya sanatoriyada peşəkar yemək aşpazları tərəfindən keyfiyyətli qida məhsulları ilə hazırlanan müalicə paketi üçün gündə üç dəfə yemək daxildir. Sanatoriyanın bağçasında çay, kofe, şirniyyat və müxtəlif növ qazan və manqal hazırladığımız açıq kafe var.

Səhiyyə işçilərinin və tibbi xidmətlərin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması beynəlxalq xəstələrin və səhiyyə kapitalı fondlarının sayının nəzərə çarpacaq dərəcədə artmasına səbəb olmuşdur. Səhiyyə xidmətlərinin tələb və təklifindəki dəyişikliklər ölkələrin milli siyasətlərinin yenidən nəzərdən keçirilməsinə və səhiyyə xidmətlərində mobilliyi artıran yeni qaydaların tətbiqinə səbəb olmuşdur.

Dünyada sağlamlıq turizminə tələbat zaman keçdikcə artır. Bu turizm obyektləri xüsusi qayğı və digər əlaqəli məhsul növləri ilə yanaşı əlavə xidmətlər təklif edir. Ümumiyyətlə, getdikcə daha çox sağlamlıq səbəbi ilə səyahət edən turistlər həftə sonları və digər günlərdə özəl sağlamlıq kurslarına, ölkədə və ya xaricdə müxtəlif müalicə növlərinə üstünlük verirlər.

Sosial fəaliyyət olan turizm sağlamlıqlarını bərpa etmək və ya onu qorumaq üçün müalicə xidməti almaq istəyənlərin fəaliyyətinə uyğun olaraq sağlamlıq turizmini doğurmuşdur. “Sağlamlıq turizmi” hər hansı səbəbdən sağlamlıq xidməti almaq üçün yaşayış yerindən başqa yerə planlı səyahət kimi müəyyən edilir. Başqa bir tərifə görə, sağlamlıq turizmi “fərdlərin stresslə mübarizəyə və istirahətə yönəlmiş turizm fəaliyyətidir”.

Xəstələrin mədəni norma və dəyərləri və yaşadıkları ölkələrdə müalicə xidmətlərinə sadıqlıyı sağlamlıq turizminin iqtisadi cəhətdən istənilən səviyyədə inkişafına mane olur. Bu fenomenə baxmayaraq, başqa yerlərdə yaşayan xəstələrin mədəni bağlılıqlarına görə müalicə xidmətləri və turistik fəaliyyətlər üçün vətənlərindən qayıtması (diaspora turizmi) sağlamlıq turizminin beynəlxalq turizm sənayesində çox mühüm rol oynadığını göstərir.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Azərbaycan Respublikasında kurortların 2009-2018-ci illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2009-cu il 6 fevral tarixli 125 nömrəli sərəncamı.

2. Bilalov B. Ç. G. Güllahiyevin redaktəsi ilə. “Turizmin əsasları”. Bakı, “QHT Nəşriyyatı”, 2015.

3. Bilalov B. “Azərbaycanda müalicə-sağlamlıq turizmi: problemləri və perspektivləri”. “Turizm və Qonaqpərvərlik Tədqiqatları” jurnalı, №3, Bakı, “Aypara 3”, 2013.

4. Qapaqov V.F. “Azərbaycanın sanatoriya kurort ehtiyatları”. Bakı, “Avropa” nəşriyyatı 2022, 120 səh.

5. Hübətov Y.Ə. Kərimov F.C. Qapaqov V.F. Cavadzadə X.N. “Turizm sənayesinin təşkili”. Bakı, “Avropa” nəşriyyatı, 2021, 333 səh.

6. http://www.azerbaijans.com/content_892_az.html

7. <https://www.google.com/search>

8. <https://afn.az/xeber/38494-azerbaycanda-saglamliq-turizminin-mirvarisi-qalaalt-kurortu.html>

9. http://www.naftalan-booking.com/Garabag_naftalan.aspx

10. <http://www.gozelnaftalan.az/otaqlar/12-sutkalq-qiymtlr.html>

Вугара Фаиг оглы ГАПАГОВ

доц. Азербайджанского Технологического Университета

E-mail: vugargapagov@gmail.com

НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ ЛЕЧЕБНО-ОЗДОРОВИТЕЛЬНОГО ТУРИЗМА В НАШЕЙ СТРАНЕ

Резюме

Государственные программы социально-экономического развития регионов, реализуемые в нашей стране в последние годы, создали основу для развития многих сфер обслуживания. Одной из таких сфер является сфера туризма. Считаю, что помимо различных мер, реализуемых в этой сфере, необходимо привести уровень медицинского обслуживания и других услуг, предоставляемых туристам, в соответствие с современными требованиями.

Важно развивать техническую, физическую, институциональную и юридическую инфраструктуру поставщиков услуг оздоровительного туризма, повышать уровень качества персонала, работающего в этой сфере, повышать стандарты объекта услуги, повышать и поддерживать качество обслуживания. Безопасность пациентов, рассматриваемая как часть системы менеджмента качества в здравоохранении, направлена на устранение физических и психологических последствий, которые негативно скажутся на пациентах, их родственниках и персонале.

Ключевые слова: оздоровительный туризм, медицинские расходы, лечение заболеваний, комплексные туристские учреждения, качественное медицинское обслуживание.

Vugar Faig GAPAGOV

Ass prof. Of Azerbaijan Technological University

E-mail: vugargapagov@gmail.com

DEVELOPMENT DIRECTIONS OF TREATMENT - HEALTH TOURISM IN OUR COUNTRY

Summary

The State Programs of socio-economic development of the regions implemented in our country in recent years have created a foundation for the development of many service areas. One of such areas is the tourism sector. We believe that in addition to the various measures implemented in this field, there is a need to adjust the level of medical care and other services provided to tourists to modern requirements.

It is important to develop the technical, physical, institutional and legal infrastructure of health tourism service providers, increase the quality level of personnel working in this field, raise service-object standards, increase and maintain service quality. Patient safety, considered as part of the quality management system in healthcare, aims to eliminate the physical and psychological effects that will negatively affect patients, their relatives and staff.

Key words: health tourism, medical expenses, treatment of diseases, complex tourism establishments, quality medical service.